

DOORWERKING VAN HET EUROPESE RECHT IN DE NATIONALE
RECHTERLIJKE PRAKTIJK

DOORWERKING VAN
HET EUROPESE RECHT
IN DE NATIONALE
RECHTERLIJKE PRAKTIJK

Gert STRAETMANS
Michel ROZIE
(eds.)

Doorwerking van het Europese recht in de nationale rechterlijke praktijk
Gert Straetmans en Michel Rozie (eds.)

© 2012 Intersentia
Antwerpen – Cambridge
www.intersentia.be

Coverfoto: © Mcpics, © Daniël Leppens - Dreamstime.com

ISBN 978-94-000-0346-0
D/2012/7849/92
NUR 828

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de uitgever.

VOORWOORD

Het voorliggende boek geeft mee uitwerking aan de samenwerkingsovereenkomst die de faculteit Rechten van de Universiteit Antwerpen op 8 februari 2010 sloot met het hof van beroep te Antwerpen. Daarin nemen beide partners het op om de historische schotten tussen magistratuur en academische wereld af te bouwen en om onder de noemer van ‘Juridische samenwerking aan de Schelde’ actieve kennisoverdracht na te streven vanuit de juridische praktijk naar de juridische wetenschap en andersom.

Zowel bij de raadsheren als de professoren van respectievelijk het Antwerpse hof van beroep en de Antwerpse faculteit Rechten groeide het idee om de bestaande individuele en informele contacten te formaliseren in een samenwerkingsovereenkomst en om de traditionele, vaak op onafhankelijkheid geschoeide, geslotenheid om te buigen in openheid voor ieders juridische expertise.

Daartoe werden en worden kenniscellen, samengesteld uit magistraten, referendarissen, griffiers en academici gevormd in diverse rechtsdomeinen. Zij buigen zich gezamenlijk over juridische problemen die in de rechtspraak divergente beslissingen hebben opgeleverd of over toepassingsvragen van nieuwe wetgeving, en dragen wetenschappelijk onderbouwde oplossingen aan. Samenwerking gebeurt vanzelfsprekend met respect voor de onafhankelijkheid van de rechtsprekende magistraat en van de academicus. De publicaties die zo werden voorbereid, met name over de kwalificatie van de uitvoering van een overeenkomst als buitengerechtelijke bekentenis en over dezelfde kwalificatievraag met betrekking tot een fiscale aangifte (zie A. VAN OEVELEN en R. VINCKX, “De bewijsrechtelijke kwalificatie van een fiscale aangifte” (noot onder Hof Antwerpen, 28 april 2008); *RW* 73:23 (2009-10), pp. 966-968 en B. CATTOIR en A. COLPAERT, “De bewijsrechtelijke betekenis van de uitvoering van de overeenkomst in burgerlijke zaken”, *RW* 73:23 (2009-10), pp. 946-953) en over de nietigheid van overeenkomsten wegens strijdigheid met de openbare orde of de goede zeden (zie A. VAN OEVELEN, B. CATTOIR, A. COLPAERT, M. VAN LOON, R. VINCKX en L. VAN VALKENBORGH, “De nietigheid van overeenkomsten wegens strijdigheid met de openbare orde of de goede zeden: algemene beginselen en een grondslagenonderzoek”, *TPR* 2011, 1355-1412) zijn een toonbeeld van een samenwerking tussen magistratuur en universiteit zonder aantasting van die onafhankelijkheid. Voormelde gepubliceerde adviezen zijn natuurlijk niet bindend maar veeleer een wetenschappelijk

onderbouwde inspiratiebron voor elke jurist die met de aangesneden problematiek te maken krijgt.

Het overkoepelende streven daarbij is niet alleen lacunes en onduidelijkheden in (nieuwe) wetgeving te signaleren aan het Parlementair Comité voor Wetsevaluatie en aan de minister van Justitie, maar bovenal naar een rechtspraak te gaan die nog meer consistent, één, herkenbaar en voorspelbaar is. Consistentie, eenheid, herkenbaarheid en voorspelbaarheid zijn kenmerken van een kwaliteitsvolle rechtspraak.

Om kwaliteitsvolle rechtspraak is de laatste jaren veel te doen, niet alleen in België, maar ook in Nederland. In Nederland werd reeds in 2000 in de schoot van de Raad voor de rechtspraak een onderzoek opgestart naar het in kaart brengen van de omstandigheden die samenhangen met de kwaliteit van de rechtspraak. Uit het onderzoek groeide het ‘meetsysteem van het rechterlijk functioneren’ met meetgebieden en prestatie-indicatoren en normen. Als meetgebieden worden (a) onpartijdigheid en integriteit, (b) deskundigheid, (c) snelheid en tijdigheid, (d) bejegening én (e) rechtseenheid vooropgesteld. Het meetsysteem werd in 2003 bij alle rechtbanken in Nederland ingevoerd. In 2006 was het systeem klaar om het ook op de Nederlandse gerechtshoven van toepassing te maken.

In België werd het debat over kwaliteit van rechtspraak traditioneel herleid tot kwaliteit van rechtsgang door hoger beroep en cassatie. Recent kwamen andere aspecten van kwaliteit aan bod, zoals aspecten van het rechterlijk functioneren en de gerechtelijke organisatie. De lengte van procedures, de voorspelbaarheid, herkenbaarheid en coherentie van de rechtspraak, én de wijze waarop de rechter partijen bejegt, zijn nieuwe aandachtspunten waardoor kwaliteit van rechtspraak wordt nagestreefd.

Het leek de samenwerkende partners dan ook een uitstekend aanknopingspunt om rond kwaliteit van rechtspraak een interactie te organiseren tussen Belgische en Nederlandse magistraten van respectievelijk het hof van beroep te Antwerpen en het Gerechtshof van ’s Hertogenbosch, én academici van de faculteit Rechten van de Universiteit Antwerpen. In drie luiken kreeg de interactie focus: in een algemeen luik waarin de algemene kwaliteit en de rechtspsychologische rol van ‘recht spreken’ wordt toegelicht en in twee bijzondere luiken waarin de kwaliteit van de rechtspraak bij de doorwerking van het recht van de Europese Unie wordt geanalyseerd, enerzijds in het privaatrecht en anderzijds in het straf- en strafprocesrecht.

De doorwerking van het recht van de Europese Unie in het privaatrecht vond eenheid in twee algemene bijdragen over de kwaliteit van de rechtspraak (onvolkomenheden, oorzaken, oplossingen) van het Europees Hof van Justitie en de toe-

passing van het Europese internationaal privaatrecht door de nationale rechter, én in bijzondere bijdragen over de ambtshalve toepassing van Europees Unierecht in de deeldomeinen consumentenrecht, mededingingsrecht en fiscaal recht.

De doorwerking van het recht van de Europese Unie in het straf- en strafprocesrecht werd op haar beurt gestroomlijnd in bijdragen over ‘*ne bis in idem*’, erkenning van buitenlandse vonnissen en wederzijdse erkenning onder de Europese kaderbesluiten en richtlijnen.

Dit boek is de pennenvrucht van voormelde interactie, gehouden te Antwerpen op 10 juni 2011. Het boek heeft niet tot doel een exhaustieve analyse te geven van de doorwerking van Europees recht in de nationale rechtsorde. De geïnteresseerde lezer vindt beslist zijn gading in de talrijke handboeken Europees Unierecht. Het boek streeft ernaar een wetenschappelijke doorlichting te geven van actuele juridische problemen verbonden met de doorwerking van het recht van de Europese Unie (ambtshalve toepassing, ‘*ne bis in idem*’ en erkenning van buitenlandse rechterlijke uitspraken) én daarbij uiting te geven aan de ruime expertise van zetelende magistraten en raadsheren uit België en Nederland. Gelet op de bijzondere samenwerking waarvan dit boek de vrucht is, dient het bijgevolg niet alleen een wetenschappelijk doel, maar houdt het ook een praktisch doel voor ogen. Dat laatste werd merendeels bewerkstelligd door per deelthema een respondent uit de magistratuur (verbonden aan hetzij het Gerechtshof van ’s Hertogenbosch, hetzij het hof van beroep te Antwerpen) een vanuit de praktijkervaring geïnspireerde reactie te laten neerschrijven op een eerdere aanzet van academici van de faculteit Rechten van de Universiteit Antwerpen.

Het resultaat is een actuele weergave van de geanalyseerde juridische problemen en waar mogelijk een wetenschappelijk onderbouwde aanzet tot oplossing, met daarbij telkens bespiegelingen van magistraten/raadsheren als praktische toetssteen. Het boek, is mede gelet op de actuele en evolutieve aard van de behandelde thema’s, geen eindpunt, maar veeleer een start. Het wil een bijdrage zijn tot debat en discussie over doorwerking van Europees Unierecht en ruimer de kwaliteit van rechtspraak op dat punt in België en Nederland.

G. STRAETMANS en M. ROZIE
Antwerpen, augustus 2012

INHOUD

<i>Voorwoord</i>	v
Kwaliteit van de rechtspraak in het hof van beroep te Antwerpen	
M. ROZIE.....	1
1. Rechterlijke beslissingen binnen een redelijke termijn	1
2. Rechterlijke beslissingen van kwalitatief hoog niveau.....	2
3. Klantwaarderingsonderzoek.....	3
4. Een meer efficiënt procesverloop in burgerlijke en strafzaken.....	4
5. Besluit	4
Kwaliteit in de rechtspraak van het gerechtshof in 's-Hertogenbosch	
E.J.M. BOOGAARD-DERIX	5
Kwaliteit van rechtspraak. Enkele beschouwingen van een practicus	
P. DE BAETS	9
Het Europese recht als uitdaging voor de civiele rechter	
J.Th. BEGHEYN	13
De kwaliteit van de rechtspraak van het Europees Hof van Justitie. Onvolkomenheden, oorzaken en oplossingen	
H. DE WAELE	25
1. Inleiding	25
2. De kwaliteit van de rechtspraak van het Hof	27
2.1. Apodictische formuleringen.....	27
2.2. Onevenwichtige interpretatietechnieken	30
2.3. Overmatige bondigheid.....	33
2.4. Inconsistentie en onvoorspelbaarheid.....	36
3. Oorzaken van de onvolkomenheden	38
4. Mogelijke oplossingen.....	41
5. Besluit	46

Kwaliteit van het rechterlijk functioneren. Het nut van de rechtspsychologie? M. VANDERHALLEN en N. SCHOLTEN.....	47
1. Inleiding	47
2. Recht en psychologie: een paar apart?	49
3. De kwaliteit van rechterlijke beslissingen	53
3.1. Rechterlijke beslissingen... ..	53
3.2. Kwaliteitseisen: betrouwbaarheid en validiteit	58
3.2.1. Betrouwbaarheid	59
3.2.2. Validiteit.....	60
3.3. Bedreigingen: denkfouten en het rechterlijk oordeel	60
3.3.1. <i>Primacy-</i> en <i>recency-effect</i>	61
3.3.2. <i>Confirmation bias</i>	62
3.3.3. <i>Hindsight bias</i>	65
3.3.4. Tot slot... over denkfouten	67
3.4. Bescherming tegen denkfouten	67
4. Besluit: psychologie en recht?	73
Het Europese IPR en de nationale rechter	
I. COUWENBERG.....	75
1. Inleiding	75
2. Het nationale IPR kleurt steeds meer Europees.....	76
2.1. De Europese internationale bevoegdheidsregels	77
2.2. De Europese verwijzingsregels	80
2.3. De Europese erkennings- en exequaturregels	82
3. De plaats van het Europese IPR in de nationale rechtsorde	84
3.1. Voorrang van het Europese IPR op het nationale IPR	84
3.2. Verplichting tot ambtshalve toepassing van de Europese IPR-regels	85
4. Het Europese IPR en de uitdagingen voor de nationale rechter	87
5. De Europese instellingen bieden de nationale rechter een helpende hand... ..	87
5.1. Centralisatie van de informatie over de Europese rechtsorde.....	88
5.2. Prejudiciële vragen aan het Hof van Justitie.....	89
5.3. Het Europees Justitieel Netwerk.....	92
6. Besluit	94

Ambtshalve inroepbaarheid van Europees consumentenrecht, materieelrechtelijk en procesrechtelijk beschouwd A. VAN OEVELEN, S. RUTTEN en F. DUPON	95
1. Inleiding	95
2. De ambtshalve inroepbaarheid van het Europese consumentenrecht, beschouwd vanuit het materiële recht	96
2.1. De evolutie van de rechtspraak van het Hof van Justitie	96
2.1.1. Het arrest <i>Océano Grupo</i> van 27 juni 2000	96
2.1.2. Het arrest <i>Cofidis</i> van 21 november 2002.	97
2.1.3. Het arrest <i>Mostaza Claro</i> van 26 oktober 2006	98
2.1.4. Het arrest <i>Rampion</i> van 4 oktober 2007	98
2.1.5. Het arrest <i>Pannon</i> van 4 juni 2009	100
2.1.6. Het arrest <i>Martín Martín</i> van 17 december 2009	100
2.1.7. Het arrest <i>Pénzügyi</i> van 9 november 2010	102
2.2. De gevolgen van deze rechtspraak	103
2.2.1. Principiële verplichting van de nationale rechter tot ambtshalve toetsing van alle bedingen in overeenkomsten tussen ondernemingen en consumenten	103
2.2.2. Rechtsgevolg als de rechter een contractueel beding in strijd acht met (de wet ter omzetting van) een consumentenbeschermende richtlijn	106
3. De ambtshalve inroepbaarheid van het Europese consumentenrecht, beschouwd vanuit het procesrecht	110
3.1. Het beginsel van procedurele autonomie onder druk in de rechtspraak van het Hof van Justitie aangaande consumentbeschermende richtlijnen?	110
3.2. Het beschikkingsbeginsel onder druk?	111
3.2.1. Is een uitdrukkelijke grondslag voor de ambtshalve toetsing naar Belgisch recht wenselijk of vereist?	112
3.2.2. Grenzen en mogelijkheden van ambtshalve toetsing, rekening houdend met het beschikkingsbeginsel.	114
3.3. Verstek	119
3.4. Hoger beroep en cassatie	121
3.4.1. Hoger beroep.	121
3.4.2. Cassatie	122
4. Algemeen besluit	123

Moet de rechter ambtshalve het (Europees en nationaal) mededingingsrecht toepassen?	
B. PONET	125
1. Inleiding	125
2. Europese mededingingsregels	125
3. Belgische WBEM	131
4. Is het mededingingsrecht van openbare orde?	131
5. Moet de nationale rechter het (Europees en nationaal) mededingingsrecht ambtshalve toepassen?	135
6. Besluit	138
<i>Ne bis in idem</i> en erkenning van buitenlandse vonnissen in strafzaken	
J. MEESE	139
1. Inleiding	139
2. <i>Ne bis in idem</i>	140
2.1. Draagwijdte	140
2.2. Voorwaarden	141
2.2.1. Eindbeslissing van een strafrechter	141
2.2.2. Identiteit van feiten	143
2.2.3. Identiteit van dader	145
3. Erkenning van buitenlandse vonnissen in strafzaken	145
3.1. De tenuitvoerlegging van buitenlandse vonnissen	145
3.2. De wijze waarop in een strafprocedure rekening gehouden moet worden met veroordelingen die in andere landen zijn uitgesproken	147
3.2.1. Wettelijke herhaling	147
3.2.2. De toepassing van artikel 65, alinea 2 van het Strafwetboek	149
3.2.3. De beoordeling van de mogelijkheid tot opschorting of uitstel	150
4. Besluit	150
<i>Ne bis in idem</i> in Nederland	
J. REIJNTJES	151
1. Overdracht van tenuitvoerlegging	152
2. <i>Bis in idem</i>	155
3. Implementatie van het kaderbesluit	160
4. <i>Ne bis in idem</i> en de toekomst	162

